

Jacob Vis

De wortels van het vak

Augustus 2020

De beschaving van een volk blijkt uit de manier waarop het met boeven, beesten en bomen omgaat.

Politie­man Ben van Arkel, een bereisd man, tegen zijn vriend en collega Jan Huisman, een uitgesproken huismus.
(verbindende karakters in mijn IJsselmondethrillers. J.V)

Voorplaat: wortelpruik van een omgewaaide beuk in het Roggebotzand

Inleiding

In 1998 leidde ik voor Staatsbosbeheer een landelijk project over gemechaniseerde houtoogst: een methode die in grote bosbouwlanden de traditionele houtoogst vrijwel geheel had verdrongen. In plaats van mannen met motorzagen, paarden en trekkers om bomen te vellen en het bos uit te slepen, rijden er nu peperdure oogstmachines door het bos om bomen tot sortimenten op te werken, gevolgd door even dure uitrijdcombinaties om die sortimenten het bos uit te rijden en langs de bosweg te stapelen. Er komt geen hand meer aan te pas, alleen om de handels van de machines te bedienen.

Het was net zo'n revolutie als de maaidorser in de graanoogst. Na efficiency was ergonomie het tweede argument om de houtoogst te mechaniseren. Het zware (volgens velen zelfs onverantwoord zware) handwerk behoorde nu tot het verleden. Of dat helemaal waar is waag ik te betwijfelen, want wie tien uur achtereen in een oogstmachine over oneffen bosterrein hobbelt, komt er, ondanks de perfecte zetels en de vrijwel geluiddichte cabine, soms gebroken uit. Maar de vooruitgang was niet te stuiten en via Scandinavië, Denemarken en Duitsland bereikte de nieuwe methode ook ons land. In de echte bosbouwlanden heb je grote oppervlakten bos met één of twee boomsoorten waar oogstmachines prima uit de voeten kunnen, maar de vraag was hoe die enorme apparaten het zouden doen in onze kleinschalige, gevarieerde en intensief bezochte bossen. Hoe zou het publiek reageren als ze zo'n mastodont bezig zagen in hun gekoesterde wandelbos en hoe zouden we schade aan bos en bodem kunnen voorkomen als die machines door ons bos rijden? Veel bouseigenaren koesterden bij voorbaat koudwatervrees tegen gemechaniseerde oogst, zoals gebruikelijk bij een nieuwe methode. Dat gebeurt overigens niet alleen in ons vak.

Voor ons, Staatsbosbeheerders, kwam er een onzekere factor bij. We hadden tientallen jaren ons hout op stam verkocht en onze praktijkervaring met hout oogsten en verwerken was ver weggezakt. Van gemechaniseerde oogst hadden we al helemaal geen kaas gegeten. Tezelfdertijd wilden we de regie weer in eigen hand nemen en ons hout rechtstreeks in grote partijen aan de afnemers verkopen. De sterk versnipperde houtverkoop per regio veranderde in centrale verkoop via het hoofdkantoor. Dan moet je weten wat je doet en om daar achter te komen kreeg ik opdracht de nieuwe techniek voor onze staatsbossen te testen in een uitvoerige oogstproef.¹ Ik koos als proefgebieden vijf boswachterijen die bekend staan om hun lastige werkomstandigheden, zoals geaccidenteerd terrein, rabatten met diepe greppels, en natte, rulle of anderszins kwetsbare bodems. Het motto was: als het daar lukt zonder schade aan bos en bodem dan lukt het overal. Het kwetsbaarste proefgebied was de boswachterij Schoorl (nu *De Schoorlse Duinen*) waar de dunning van het zeventig jaar oude naaldbos jarenlang was uitgesteld omdat de kost ver boven de baat uit

¹ SBB-publicatie Herenboer in hout. J Vis Staatsbosbeheer Dienstverlening oktober 1998

zou gaan en paarden en trekkers veel moeite zouden krijgen om de gevelde bomen van de duinhellingen het bos uit te slepen. Toen ik mijn collega's ter plaatse dus voorstelde hun geplande dunning in de proef op te nemen werd dat idee met gejuich ontvangen, vooral omdat het deficit ten laste van de proef zou komen.

Waarom vertel ik dit inleidende verhaal? Omdat er tijdens de voorbereiding en uitvoering van het project iets eigenaardigs gebeurde: ik werd verliefd op dat bos bij Schoorl dat onder barre omstandigheden haar functies als schermbos en wandelgebied perfect had vervuld. U leest dus het begin van een liefdesverhaal. En nu mijn geliefde bedreigd wordt wil ik met dit essay helpen haar van de ondergang te redden en weer de plaats te geven die ze volgens mij en duizenden andere bosliefhebbers verdient.

De eed van Hippocrates

De aanleiding van dit verhaal is het conflict dat in de boswachterij *De Schoorlse Duinen* is gerezen tussen Staatsbosbeheer en de provincie Noord-Holland enerzijds en een groep verontruste bosliefhebbers onder de burgers anderzijds. De inzet is de vernieling van een forse oppervlakte naaldbos achter de zeereep. Die stukken bos – totaal bijna 100 ha - moeten volgens Staatsbosbeheer en Provincie verdwijnen om de wind vrij spel te geven zodat het stuifduin van weleer terug kan komen en deel gaat uitmaken van een keten van z.g. grijze duinen die vanaf Denemarken langs de Noordzeekust tot in België reikt.

Maar dat stuifduin was begin vorige eeuw nu juist de reden om op die plek bos te planten. Destijds was het duin een grimmige zandwoestijn. Elke storm vanuit zee blies dikke lagen zand in de tuinen en op de daken van de huizen in de aangrenzende dorpen. De inwoners kregen schoon genoeg van zandscheppen en drongen er bij de autoriteiten op aan het duin vast te leggen.

Dat gebeurde aan het eind van de jaren twintig. Niet met helmgras, zoals gebruikelijk in de duinstreek, maar met naaldbomen die het onder die barre omstandigheden langer volhouden dan een helmbeplanting. De vraag was welke boomsoorten daar zouden kunnen overleven. De omstandigheden waren zo beroerd dat de bosbouwers na mislukte experimenten met inheemse boomsoorten uitweken naar Oostenrijkse en Corsicaanse den: 'zwarte' pijnbomen die in hun herkomstgebied bewijzen dat ze in zo'n boomonvriendelijk terrein kunnen gedijen.

Het lukte wonderwel. De zwarte dennen veranderden het ongastvrije stuifduin in een lieflijke oase waar de inwoners van Schoorl, Groet, Bergen en Camperduin en hun talloze toeristen graag vertoeven. De omwonenden houden van hun bos en willen niets liever dan dat het in stand blijft. Groot was dan ook hun ontzetting toen in 2016 houtoogstmachines het bos kaal kaptten, gevolgd door bulldozers die de stobben er uit haalden, waarna een woestijnachtige vlakte overbleef. De motivering van Staatsbosbeheer en Provincie voor kaalslag

was voor de burgers hoogst onbevredigend. De dorpsbewoners hadden geen boodschap aan het ecologenspeeltje grijze duinen en eisten hun bos terug.

Het conflict liep hoog op, maar het ziet er naar uit dat Staatsbosbeheer als boseigenaar en de Provincie als geldschietster het pleit gaan winnen. Dat het een Pyrrusoverwinning is en Staatsbosbeheer haar goede naam als betrouwbare bosbeheerder verliest is kennelijk van ondergeschikt belang. We zullen later in dit verhaal zien hoe Staatsbosbeheer probeert het verloren vertrouwen terug te winnen, maar bij de inwoners van de duindorpen is dat vertrouwen weg. Het zit me dwars, want ik heb lang en met veel voldoening voor die dienst gewerkt en het doet me pijn dat mijn Staatsbosbeheer zich zo door het slijk laat sleuren.

Schoorl is niet de enige staatsboswachterij waar ecologen bos vernielen om hun letterlijk laag-bij-de-grondse plannetjes door te drukken. Ook in de *Gelderse Achterhoek* is een actieve burgerprotestgroep ontstaan die zich keert tegen de kaalkap van staatsbossen in hun regio. Op de *Amerongse Berg* en op de *Lemelerberg* gebeurt hetzelfde, al is het protest daar (nog) niet georganiseerd. Gaat het in Schoorl, Achterhoek en Amerongse Berg om honderden hectaren vernield bos, in Flevoland hebben de ecologen een truc bedacht om duizenden ha bos naar de barrebiezen te helpen zonder dat het direct in het oog valt: vernatting. Ze stoppen de sloten af waardoor het grondwater opstijgt tot het maaiveld en de bomen langzaam, maar onafwendbaar verzuipen. De z.g. Stille Kern, in het hart van het *Horsterwold* biedt het intens treurige beeld van verdrongen bossen. Ook in het *Bremerbergbos*, het *Hollandse Hout* en het *Hulkesteinse Bos* zijn de bomen welbewust met hun voeten in het water gezet en voeren ze een vergeefse strijd om te overleven. Het beeld van die stervende bossen is schokkend voor een bosliefhebber: alsof je gedwongen wordt naar een openbare executie te kijken. Maar voor ecologen werkt het aanstekelijk. Onlangs las ik in het huisorgaan van Staatsbosbeheer het verhaal van een boswachter die triomfantelijk meldde dat hij met die vernattingstruc een oud douglasbos in Drenthe had verzopen. Vreemd genoeg is er in de burgerij niemand die hiertegen protesteert, terwijl je zeker in de vlakke polder zou verwachten dat de inwoners zuinig zijn op hun bos. In Flevoland bestaat bovendien de unieke situatie dat het merendeel van 15.000 ha bossen die er tussen 1958 en 1980 zijn aangeplant op de beste landbouwgrond ter wereld staan. De boeren waren jaloers (begrijpelijk!) en wij, bosbouwers, waren er dolblij mee. Het *Horsterwold* is met 4000 ha een van de grootste loofbossen van Europa. Het kan zich op die prachtgrond ontwikkelen tot een legendarisch woud dat beroemde Europese loofbossen naar de kroon steekt, maar die gouden kans iets unieks tot stand te brengen is door dat verdrongen bos in het hart van de boswachterij verkeken.

Doodzonde. Ik zal het woord misdadig niet noemen, hoewel ik als misdaadauteur in de verleiding kom. Wat hier gebeurt, onder het geloken oog van Nêerland's volk is iets om diep over na te denken. Dat mogen we helaas niet verwachten van de daders. Ecologen zijn zo verblind door hun eigen doeleinden

dat ze burgerprotesten tegen de bosvernietiging vooral als hinderlijk beschouwen. Maar ik verwacht van de leiding van Staatsbosbeheer en de Provincie dat ze die protesten serieus nemen en bij zichzelf nagaan waarom zij, in het op twee na bosarmste land van Europa, hun oren laten hangen naar mensen die in naam van de natuur zo minachtend met ons aller bos omgaan.

In januari trad ik namens de burgerprotestgroep uit Schoorl, samen met twee andere oud-Staatsbosbeheerders, op als getuige-deskundige in een hoorzitting die Provinciale Staten had georganiseerd over de boskap in *De Schoorlse Duinen*. Het moest de apotheose worden van het conflict, maar deze hoorzitting werd een dieptepunt waarin ik ecologen op het spreekgestoelte teksten hoorde verkondigen die elke bosliefhebber de rillingen over de rug jagen. Het is duidelijk dat partijen niet bij elkaar komen. De prangende vraag blijft: hoe kon het zover komen?

Vandaar dit verhaal. Ik probeer te duiden waarom het zo uit de hand liep, wat de motieven van de ecologen zijn en ik bied een oplossing om te herstellen wat ze vernielden. Ik spits het toe op Schoorl, omdat ik door de protestgroep ben uitgenodigd, maar waar dat te pas komt zal ik ook iets zeggen over andere bedreigde bossen. Bovendien kunt u de meeste bezwaren die in Schoorl gelden één op één overplanten naar die andere bossen.

Of mijn oplossing van het conflict ook de oplossing wordt voor Staatsbosbeheer blijft uiteraard in het midden. Maar ik hoop dat mijn verhaal stemt tot nadenken en inkeer. Zo niet nu, dan wellicht in de nabije toekomst. Voor het te laat is en ecologen overal waar ze de kans krijgen Staatsbossen kappen ten gunste van hun korte- of nul-vegetaties. Ik wil de lezers die op welke manier dan ook bij de hier beschreven kwestie betrokken zijn een spiegel voorhouden. Bos kappen om er stuifduin of hei van te maken is net zo absurd als het omgekeerde. Zelfs de meest notoire bosbouwer zal het niet in zijn hoofd halen een heideveld in zijn beheersgebied om te ploegen om er bos op te zetten of een eeuwenoud stuifzandgebied te bebossen. Maar in stand houden van bos is in ons vak een heilige plicht. Bosbouwers, waar ook ter wereld, hebben één allesbepalend principe dat net zo zwaar weegt als de eed van Hippocrates voor de medische stand: Bos blijft Bos. Dat principe is leidend voor dit betoog.

Het paard van Troje

Ken uw vijand en u weet hoe u hem kunt verslaan. De Grieken belegerden Troje en bedachten een list om de stad binnen te komen: ze verstopten een legertje zwaargewapende mannen in een reusachtig houten paard, reden dat voor de stadspoort en wachtten op de dingen die komen gingen. De Trojanen sleepten het paard in triomf de stad binnen en werden afgeslacht door de Griekse krijgers die 's nachts naar buiten slopen en de stedelingen in hun slaap vermoordden.

IJdelheid en hebzucht, twee van de zeven hoofdzonden, gevoegd bij nieuwsgierigheid deden de Trojanen de das om.

Wie is die Helena van de ecologen? Wat drijft hen om bos te vernielen, waarvan we toch al zo weinig hebben in dit land? Ze weten dat het moord is en proberen zich vrij te pleiten met argumenten die ik verderop zal ontzenuwen als drogredenen, maar die in ecologenland zo langzamerhand als dogma's gelden.

Laten we eens zien hoe die aan haat grenzende afkeer van de ecologen over het Nederlandse bos is ontstaan. Ik spits het toe op de situatie in Schoorl, maar ook in de andere bedreigde bossen klinken dezelfde of sterk daarop lijkende argumenten om bos te slopen. Zijn de ecologen zo verrukt over hun korte vegetaties omdat ze er, zonder op hun tenen te staan, overheen kunnen kijken? Bomen daarentegen zijn imposante creaturen waarbij je je als mens soms heel klein voelt. Geen ecooloog zal toegeven dat dit ook voor hem of haar geldt – stel je voor – maar ik herinner me een uitspraak van een ecooloog die samen met mij als Nederlandse vertegenwoordiger deel nam aan een IEA-congres (International Energy Agency) over biomassa, gevolgd door een meerdaagse bosbouwexcursie in Finland. Op de ochtend van de derde excursiedag stapten we de bus in en reden naar het volgende bos, waarop hij uit de grond van zijn hart verzuchtte: 'Alweer bos! Ik kan het niet meer zien!' Tja, dat is in Finland waar 53% van het land uit bos bestaat een beetje moeilijk, dus grijsde ik in mezelf en troostte hem dat we over twee dagen terug zouden zijn in eigen land waar de dichter het bos kenschetste in miniformaat.²

Bij de argumenten die de ecologen in Schoorl aanvoeren om bos te kappen gaat het vooral om exoten, biodiversiteit, grondwaterdaling en houtproductie. Er zijn vast nog meer redenen die zij kunnen aanvoeren, maar dit zijn wel de meest geciteerde drogredenen waaraan zij het recht menen te ontleen ons bos te vernietigen.

Vreemdelingenhaat

Als je ecologen vraagt waarom ze toch zo de pest hebben aan bos dan geven ze bijna altijd het standaardantwoord dat hun aversie zich vooral richt op naaldbos en in het bijzonder tegen naaldboomsoorten van uitheemse origine. Exoten dus. Dat is in de Schoorlse Duinen bij uitstek het geval, want – ik herhaal het nog maar eens - het grootste deel van het bos bestaat uit de zwarte pijnbomen Oostenrijkse en Corsicaanse den. Hoewel de jonge boompjes destijds in Nederland zijn geteeld, zodat we met recht kunnen zeggen dat ze hier zijn geboren, is hun origine, zoals hun naam al toont, onmiskenbaar uitheems. We zagen al dat de bosbouwers voor zwarte dennen kozen omdat alle andere boomsoorten het lieten afweten onder die barre groeiomstandigheden: zoute

² J.C. Bloem. 'Wat is natuur nog in dit land?
Een stukje bos ter grootte van een krant.'

zeewind en extreem droog, kalkarm, fijnkorrelig stuifzand. Uit pollenonderzoek bleek dat in de oudheid grovedennen groeiden in de Schoorlse Duinen, maar we weten natuurlijk niet hoe toen de exacte omstandigheden zijn geweest.

Als je doorvraagt wat nou eigenlijk het bezwaar is tegen exoten dan krijg je hetzelfde antwoord dat Trump geeft als je hem vraagt waarom er geen Mexicanen in de VS mogen komen: ze horen hier niet thuis. Sommige ecologen zien in dat dit wel een erg schraal, om niet te zeggen abject argument is en proberen het antwoord een objectief tintje te geven met de bewering dat uitheemse boomsoorten vatbaarder zouden zijn voor ziekten en plagen dan inheemse bomen en hier dus niet lang genoeg leven om zich tot een volgroeid bos te ontwikkelen.

Ook die bewering wordt door de praktijk gelogenstraft. De oer-Hollandse schietwilg gaat als opgaande boom in het hele land dood aan watermerkziekte. De Hollandse iep is in en buiten het bos zo gedecimeerd door de naar hem genoemde *Dutch elm disease* dat je hem, zoals in Amsterdam gebeurt, alleen op de been houdt met een jaarlijkse injectie. Zelfs speciaal gekweekte zogenaamd resistente rassen zijn niet in staat op eigen kracht de iepziekte te weerstaan. De oude Nederlandse populierenrassen *Gelrica*, *Brabantica* en *Marilandica* sterven boven de grote rivieren aan bladziekten waartegen even oude Amerikaanse en Franse rassen resistent zijn. De es, een hoog gewaardeerde inheemse (en Europese) loofboom van de betere gronden dreigt uit Nederland te verdwijnen door het vals essenvlieskelkje: een schimmel die tien jaar geleden opdook in de Baltische Staten en nu in heel Europa de es tot een onbetekenende boomsoort reduceert.

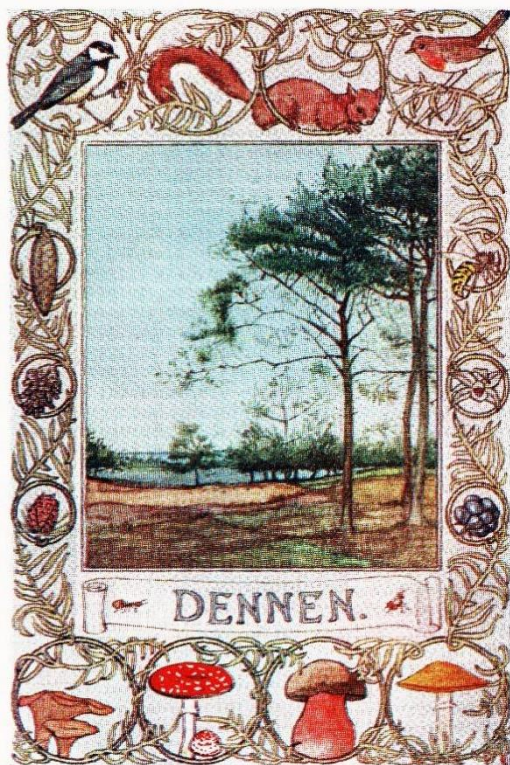
Zo kan ik doorgaan. In mijn lange praktijk als bosbeheerder heb ik geleerd dat geen enkele boomsoort – inheems of uitheems – verschoond blijft van narigheid die soms, zoals in de genoemde voorbeelden fataal is, maar in de meeste gevallen door het bos glansrijk wordt overwonnen. Ik ben zelf deels van uitheemse origine en dank mijn gezondheid als oude man voor een niet onbelangrijk deel aan de genen van mijn Javaanse grootmoeder. Ik word dus ook om persoonlijke redenen nogal bunzig als iemand mij vertelt dat exoten ongewenst zijn. .

Bovendien zijn ecologen selectief in hun afkeer van uitheemse soorten. Hun eigen natuurterreinen worden bevolkt door grote grazers die niet, zoals je bij die xenofobie in het bos verwacht, braaf uit Nederland komen en waarvoor hun een keur aan oude landrassen ter beschikking staat. Nee, het zijn zonder uitzondering exoten. Schotse Hooglanders, Poolse Koniks, Noorse Fjorden, Engelse Shetlanders, Duitse Heckrunderen, Franse, Schotse en Duitse edelherten, Poolse wisenten, Corsicaanse bergschapen en Klein-Aziatische damherten bevolken met honderden, soms duizenden dieren de korte vegetaties in onze natuurgebieden. Ook naast die grazers zijn de ecologen niet vies van import. De bevers en otters die met veel bombarie in onze wetlands zijn geïntroduceerd komen uit Belarus en de Baltische Staten.

De afkeer van ecologen tegen uitheemse boomsoorten die het hier uitstekend doen berust dus op selectieve xenofobie. De ironie wil dat de houtige exoten zich uitstekend hebben aangepast aan de Nederlandse omstandigheden en het ook op de slechtste groeiplaats nu al bijna een eeuw op eigen kracht volhouden, terwijl de viervoetige vreemdelingen zelfs op de beste weidegrond ter wereld niet zonder bijvoeren de winter doorkomen. Hoezo exoten?

Biodiversiteit

Een ander argument van ecologen tegen het naaldbos in Schoorl is het gebrek aan biodiversiteit, vooral wat de flora betreft. Het zwarte dennenbos kent een rijk vogelleven en veel insecten, maar de kruidachtige flora is inderdaad karig. Behalve de dennenorchis, veel mossen en een keur aan paddenstoelen zijn er weinig planten die in de dikke strooisellaag kiemen. Met een botaniseertrommel in het zwarte dennenbos moet je lang zoeken om hem vol te krijgen. Op dat punt hebben de ecologen dus gelijk. Niettemin geef ik iedereen die leven onder de bomen wil zien de raad door de knieën te zakken en het strooisel weg te vegen. Onder het naaldenpakket, op de grens van de A₀-laag krioelt het van leven: myriaden springstaarten en andere nematoden breken de afgevalen naalden af om zichzelf en hun kroost te voeden. Je kunt natuurlijk zeggen dat

die rijke microfauna het gebrek aan kruidachtige flora niet vermag te compenseren, maar als je onder biodiversiteit verstaat het geheel aan levende wezens dat leeft in de bosbodem en op de bomen dan is er ook in het dennenbos genoeg te beleven als je naast een veldkijker ook een loep meeneemt.

Toen ik de ecologen in de deftige Statenzaal in Haarlem hoorde oreren over hun afkeer tegen het dennenbos in Schoorl kreeg ik de bijna onbedwingbare neiging om de sprekers van de kansel te trekken, hen dringend te verzoeken verdomd goed na te denken over de ellende die ze in de Schoorlse Duinen hebben veroorzaakt en met onbevooroordeeld gemoed een wandeling door het bos te maken en de schoonheid op zich in te laten werken.

Helaas zou zo'n actie op volslagen onbegrip stuiten. Die lui zijn al veel te ver heen in hun dogmatische benadering van de natuur om te zien wat er te genieten valt. Ik zou dolgraag in die steile koppen willen rammen: lees wat

Heimans en Thijssen, de founding fathers van de Nederlandse natuurbescherming in 1903 schreven over ons Nederlandse dennenbos. Destijds waren er nog weinig zwarte dennen in Nederland – alleen aangeplant in proefbeplantingen – maar wat ze schreven over het grovedennenbos is prachtig. Heimans en Thijssen waren niet alleen begenadigde schrijvers, ze konden ook heel aardig tekenen. Ze waren bovenal geweldig nieuwsgierige waarnemers, liefhebbers én kenners van alles wat buiten groeit en bloeit.

In hun boekje *Hei en Dennen* (uitgeverij W. Versluis - Amsterdam 1903) vind je de ene mooie waarneming na de andere. Ik laat er een paar volgen die me uit het hart gegrepen zijn. Het plaatje op pag. 9 geeft in een notendop weer wat de liefhebber kan zien in het bos. Is het schilderijtje nog aandoenlijk Jugendstil; de beschrijvingen van hun waarnemingen zijn van een roerende schoonheid. Eigenlijk zou ik dit hele geschrift kunnen vervangen door de uitnodiging het hoofdstuk over het naaldbos uit *Hei en Dennen* te herlezen. Je moet wel een hart van steen hebben of volkomen verdwaasd zijn in starre opvattingen over ecologie om niet geraakt te worden door wat die twee grondleggers van de natuurbescherming over het naaldbos schreven. Niettemin hadden ook Heimans en Thijssen in de gaten dat je een beetje je best moet doen om de schoonheid er van te ontdekken.

“Er is veel gesproken en geschreven over ‘t sombere naaldenwoud, waar alom doodsche stilte heerst en een eenvormig tapijt van dorre naalden en vaal mos den bodem bedekt. Dicht opeengedrongen staan de dunne, lange stammen en de schrale kronen werpen geen schaduw. ‘t Is maar al te waar dat er zulke ‘bosschen’ zijn aangelegd. We moesten ze maar liever “woestijnen met boompjes” noemen. Maar even waar is het dat op honderden plaatsen in ons land nog dennenbosschen gevonden worden, waar ‘t rijke, poëtische woudleven in al zijn volheid en verscheidenheid in zomer of winter, in den herfst of in de lente te genieten valt.”

Hei en Dennen, pag. 126.

Bij de eerste vier zinnen roepen de ecologen triomfantelijk uit: ‘Zie je wel, biodiversiteit nihil!’ Maar dan volgt Heimans’ waarneming over ‘het rijke, poëtische woudleven in al zijn volheid,’ en verwoordt hij de vreugde die de inwoners van Schoorl bevangt als ze in hun bos wandelen. Weer veertig pagina’s verder geeft hij een fraai inkijkje in het mierenleven en ontwaart hij ook een groepje jonge dennen dat zijn belangstelling wekt.

“Hier is al een boompje dat al bijzonder regelmatig is. Zie eens, wat een rechte stam! Onderaan, zowat een voet van den grond, ontspruiten daaruit drie takken, een eindje hoger weer zes, nog eens zoo en nog eens en weer een paar maal, dat negen kransen van takken. Die eerste krans heeft het gekregen in zijn tweede lente, zoodat het knaapke nu tien lentes telt. Of dit nu tien volle jaren zijn, durf ik niet te zeggen: meestal slaan de dennen in ‘t voorjaar uit zaad op, maar ge kunt hier voor uw voeten zien, dat ‘t ook in Augustus gebeurt. Die groene plantjes met zes of zeven spichtige blaadjes aan hun top, die soms nog met hun punten vereenigd in ‘t zaadhuidje steken, dat zijn dennetjes die pas ontkiemen. Die krijgen van de zomer nog een krans van lange, getande blaadjes tusschen die kiemblaadjes. De heele geschiedenis verdroogt in ‘t volgende jaar en dan ontwikkelen zich de eerste naaldparen. Hier staat zoo’n tweejarige kleuter en ge vindt in zijn top al vier knoppen bijeen staan, waaruit in de lengte van het volgende jaar één tak met naalden recht omhoog en drie andere zijwaarts uit zullen groeien. Zoo gaat ‘t dan voort, ieder jaar ontwikkelt zich in Mei een recht opgaande tak en eenige zijtakken: hier bij ons mooie boompje zijn er zes.”

Hei en Dennen, pag. 168.

Wat Heimans hier zo lyrisch beschrijft gebeurde op de brandvlakten in Schoorl. Die zijn niet opnieuw ingeplant – natuurlijk niet, zou ik bijna zeggen – hoewel een gerechtaard bosbeheerder dat allang had gedaan. Maar gelukkig nam het zwarte dennenbos zelf het voortouw en zorgde het voor natuurlijke verjonging op die deels nog geblakerde vlakten. Helaas paste dat geschenk van de natuur totaal niet in de plannen van de ecologen en dus stapten ze met een groepje vrijwilligers het terrein in om de ‘tweejarige kleuters’ met wortel en tak uit te rukken en op de brandstapel te werpen. Zouden die kindermoordenaars wroeging krijgen als ze *Hei en Dennen* in handen krijgen en bovenstaande passage lezen? Of is de ecologische verdwazing al zo toegeslagen dat zo’n ontboezeming van ze afglijdt als water van een eend? In de hoop dat ze de blik toch eens zonder vooroordeel op het dennenbos richten geef ik nog één citaat.

“Nu is een den een bijzonder tevreden boom, en daarom houd ik veel van hem. De dorste zandgrond is hem nog goed genoeg, als hij maar stil zijn gang mag gaan, maar één ding kan hij niet missen en dat is licht, veel licht.”

Hei en Dennen. Pag. 169

Dit citaat laat treffend zien hoe beroerd de omstandigheden waren toen de bosbouwers rond de voorlaatste eeuwwisseling voor de taak stonden om de stuifduinen bij Schoorl te bebossen. Er was licht in overvloed, maar ze kregen niet alleen met ‘de dorste zandgrond’ van ons land te maken, maar ook nog eens met de zoute zeewind die voor de meeste boomsoorten als scherprechter optreedt. Des te groter is mijn bewondering voor hun keuze van zwarte den, toen bleek dat de door Heimans om zijn soberheid geprezen groveden het liet afweten. Je ziet aan het bos pal achter de zeereep hoe zwaar die omstandigheden zijn. Kromme, knoestige oude knapen met armdikke takken, diep gegroefde stammen en ver

gebogen kronen waarvan zelfs de naalden van de wind zijn afgekeerd. Hoe is het mogelijk dat bomen hier overleven, dacht ik toen ik ze in 1998 voor het eerst zag

en toen ik twintig jaar later hoorde dat dit dappere gezelschap op de nominatie stond om gekapt te worden in het kader van de natuurontwikkeling dacht ik: die lui zijn helemaal gek geworden. In plaats van de bijl verdienen deze bomen een standbeeld. Als ze kegels geven, zoals ik dit jaar verwacht is het wenselijk zaad te verzamelen en op de kwekerij uit te zaaien en verder de natuur de kans te geven het zaad te verspreiden, zodat deze taaie oude pijnbomen hun overlevingskunst kunnen doorgeven aan de volgende generatie bos.

Grondwaterdaling

Een andere tegenwerping die de ecologen tegen het naaldbos in Schoorl aanvoeren is dat de grondwaterspiegel daalt omdat het bos water opneemt. Nou en? Zult u denken als argeloze bosliefhebber: natuurlijk drinken bomen veel water in het groeiseizoen, vooral in de hoofdvegetatieperiode van half mei tot half juli. Hoeveel ze gebruiken hangt af van de leeftijd, de boomsoort, de omgevingstemperatuur en de volkomenheidsgraad. Het gemiddeld watergebruik van een volwassen bos varieert tussen 2000 – 5000 liter water per dag per ha. Ik schat dat het naaldbos in Schoorl met zijn lage volkomenheidsgraad en geringe naaldbezetting aan de onderkant zit en dus het equivalent van 2mm neerslag per dag verdampt. Bij een gemiddelde jaarlijkse neerslag van 800 mm is er dan niets aan de hand, maar in droge zomers zoals we de afgelopen twee jaar beleefden gebruikt het bos overal in Nederland aanzienlijk meer water dan er bijkomt. Niettemin leert de ervaring dat het grondwaterdeficit na een of twee opeenvolgende droge zomers binnen drie tot vijf normale jaren weer is aangevuld. Je vindt die droge jaren terug in de jaarringbreedte, maar het moet wel heel extreem worden als een bos in ons land het loodje legt door de droogte. Het bos overleeft een paar droge jaren dus wel. Het bezwaar van de ecologen richt zich vooral op de hypothetische vraag hoe nat het terrein zou zijn *zonder* bos. Natte duinvalleien – een andere natte droom van de ecologen - kwamen van nature niet voor in de Schoorlse Duinen. Bos heeft de goede eigenschap dat het hemelwater lang vasthoudt en gefaseerd laat wegzakken naar het grondwater zodat je in de naaste omgeving van een natte vallei – zoals die nu in het Leeuwenkuilbos is ontstaan - gebaat bent bij de aanwezigheid van bos. Hoe het zit met de grondwaterstand kun je afleiden uit de jarenlange metingen van grondwaterstandbuizen. In Schoorl variëren de meetcijfers echter van buis tot buis en van dag tot dag, zodat het lastig is een eenduidige conclusie te trekken over het al dan niet verdrogen. Uit de groei van het bos en de heide blijkt overigens niets van verdroging: integendeel.

De kwaliteit van het grondwater in de boswachterij Schoorl is in 1990 grondig onderzocht door P.J.Suyfzand (wat een toepasselijke naam!) van het waterleiding-onderzoeksbureau KIWA en L.Reinders van de provincie Noordholland. Ik ben zo vrij de samenvatting van hun rapport over te nemen:

Zuur, kalk-agressief grondwater komt in de van nature kalkarme duinen bij Schoorl voor tot 15 a 20 m-maaiveld, onder een in duinvalleien 1-3 meter dikke onverzadigde zone. In de bovenste 4 meter grondwater stijgt de pH met de diepte, gemiddeld van 4,8 tot 6,0 met uitersten tussen 4,1 en 6,7. Deze laag vertoont bovenin hoge Al-gehalten (130-7.200 //g/l) en hoge niveaus sporenelementen. Samen met Al nemen ook Ba, Pb, Rb en Zn met dalende pH exponentieel toe, terwijl Co, Cu, F, Li, Ni en V hun hoogste concentraties lijken te bereiken bij een pH tussen 4,5 en 5,8. De verzuring is onder naaldbos, ondanks een hogere zuurbelasting, minder voortgeschreden dan onder schraal begroeid terrein: Op gelijke diepte onder maaiveld zijn in grondwater onder bos de pH hoger en Al, lager dan onder schraal begroeid terrein. Dit hangt waarschijnlijk samen met enerzijds stagnatie van een hogere zuurbelasting hoger in het profiel door een geringere waterflux en anderzijds met een verdere zuurbuffering door biomassa en bodemlaag (in bos inclusief toegevoegde kalk?). Br, F en Li zijn onder bos daarentegen hoger, vooral door een hogere atmosferische depositie en verdamping. Grondwater onder heide neemt ten aanzien van verzuring en opgeloste stoffen een tussenpositie in. Ten opzichte van ondiep Veluwe-water is de verzuring geringer en zijn de NO₃- en SO₄-concentraties lager. Dit wellicht dankzij lagere S O₂ - en NLL-gehalten van de lucht. P.J.Suyfzand (KIWA. afd.Winning en Bodem) en L.Reiniers (Prov.Noord-Holland dienst Milieu en Water) 1990

De twee onderzoekers keken dus vooral naar de invloed van de begroeiing op de kwaliteit, c.q. verzuring van het grondwater, als bron voor drinkwaterwinning. Uit hun rapport blijkt dat de verzuring van het grondwater onder het bos significant lager is dan onder korte vegetaties. Je bereikt dus de beste kwaliteit grondwater als je het waterwingebied met naaldbos beplant.

Houtproductie

Een ander veelgebruikt argument van ecologen tegen naaldbos is het feit dat het niet alleen is geplant om het zand vast te leggen, maar ook voor de houtproductie. Met andere woorden: om er geld mee te verdienen. In de vorige eeuw was de teelt van mijnhout een belangrijke reden om woeste gronden te bebossen. Nu zouden we ze koesteren als natuurterreinen, maar om destijds op de hei te dwalen, behalve om schapen te hoeden, moest je tot de happy few behoren die over voldoende geld en vrije tijd beschikte om zoiets frivools te ondernemen als een wandeling in de natuur.

Nut en efficiency waren sleutelwoorden bij de bebossing in die vroege jaren twintig en dertig. Dus stonden de boompjes op rijtjes, waren de opstanden met de verschillende houtsoorten in overzichtelijke vakken ingedeeld en was het kapplan al geïncorporeerd in het bosbedrijfssysteem. Ook in Schoorl, waar op grote schaal slechts twee nauw verwante hoofdboomsoorten zijn geplant zag het jonge bos er destijds net zo uit als elders in Nederland. Ik heb dezelfde zwarte dennen in mijn eigen beheersgebied in hun kindertijd gezien. Dat beeld was saai, ik geef het onmiddellijk toe. Maar als je datzelfde bos nu ziet, ruim vijftig jaar later, dan is het op een formidabele manier geëvolueerd tot een gemengd naald/loofbos waarin je het Donkere Bomenbos van Tom Poes tot leven ziet komen. Geef zo'n bos de tijd en het wordt een plaatje. In de boswachterij Schoorl, waar het buitenduin veruit de schraalste groeiplaats van

onze Nederlandse bossen biedt, is het bos nog niet zover, maar het oude zwarte dennenbos biedt ook zonder latere bijmenging een feestelijke aanblik. De enige kwalificatie die absoluut niet klopt is om dit bos een 'productiebos' te noemen. Zeker, uit de dunningen die niet, zoals gebruikelijk elke vijf tot acht jaar, maar om de vijftien tot twintig jaar plaatsvinden, komt hout vrij. Zelfs hout van uitstekende kwaliteit dat alleen door de geringe diameter niet geschikt is voor een hoogwaardiger toepassing dan industriezaaghout. Maar de oogstkosten gaan boven de baat uit en dus was de verleiding groot om de dunning steeds uit te stellen. Tijdens de oogstproef (zie inleiding) was ook volledige mechanisatie niet toereikend voor een rendabele dunning. Maar het lukte ons wel om de oogst uit te voeren zonder schade aan bos en bodem: een prestatie waar mijn jongens en ik trots op waren.

Niettemin is het feit dat het Nederlandse bos vooral uit dunningen hout voortbrengt een reden voor ecologen om het *productiebos* te noemen: een woord dat ecologen uitspreken met de intonatie alsof het om iets smerigs gaat. Maar als dat bos *natuur* zou heten en hetzelfde hout zou voortbrengen uit dezelfde dunningen dan was het een volkomen acceptabele opbrengst. Net als de biefstukken uit de Oostvaardersplassen, het riet uit de Weerribben, de heidecompost uit de Veluwe en de bagger uit de Biesbosch: te gelde gemaakte natuurproducten die iets teruggeven voor de beheerkosten.

Grijze duinen

Hét argument van de ecologen om het naaldbos in Schoorl te slopen is dat het precies op de grens van de kalkrijke en kalkarme duinen ligt. Een natuurlijke grens die natuurbeschermers van het niveau Heimans en Thijssen als een gegeven zouden respecteren. Zo niet de hedendaagse ecologen. Hun reden om het bos weg te halen is de wind vrij spel te geven, zodat kalkarme zandkorrels bij sterke wind over het kalkrijke zand worden geblazen en daar een verandering – en in ecologische zin een verbetering – van de vegetatie bewerkstelligen. Als je die kale zandwoestijn bekijkt vraag je je af of hier überhaupt nog wel een plantje wil groeien: kalkminnend of kalkvliedend. En om daarvoor honderd ha bos op te offeren is schandalig, temeer daar de wind ook uit de andere hoek kan waaien. Wat gebeurt er als de storm uit de tegenovergestelde zijde tonnen kalkrijk zand over het kalkarme gedeelte blaast? Krijgen we dan kalkarme enclaves in de kalkrijke woestijn? Of omgekeerd? Roepen de ecologen de bulldozer weer te hulp en schuiven ze het opgewaaide zand terug naar het gebied van herkomst? Zouden ze er een stel vrijwilligers met stoffer en blik achteraan sturen om de laatste restjes terug te brengen? Zou je het verschil tussen kalkarm en kalkrijk zand kunnen zien vanuit de cabine van een bulldozer, of is het zelfs te voet een gok in den blinde? Uit de aarzelende manier waarop de ecologen het verhaal van het kalkrijke/kalkarme overstuiven brachten tijdens de hoorzitting bleek dat

ze er zelf ook niet in geloven. Maar de duinen zijn grijs na hun ingreep: grijs als een oud lijk. De Statenleden die het verlossende woord moeten spreken vertoonden een verbijsterend gebrek aan interesse. En als het kwaad binnenkort helemaal is geschied ligt er een zandwoestijn waar eens bos stond en de inwoners rouwen om het verlies van hun geliefde wandelbos.

Het burgerprotest

Wat vier jaar geleden begon als een ad-hoc groepje inwoners van Schoorl die hun verontwaardiging over de vernieling van hun bos wilden bundelen is inmiddels uitgegroeid tot een officieel geregistreerde stichting met duizenden leden, waarvan een kerngroep het protest richting geeft en naar buiten optreedt als vertegenwoordigers van de protesterende burgers. Wie de boeren tegen het stikstofbeleid zag protesteren kan zich het onbehagelijke gevoel indenken dat minister Schouten en haar ambtelijke raadgevers kregen bij de aanblik van duizenden trekkers die het Malieveld omploegden en brullende boeren die elkaar opjutten in hun haat tegen de overheid. Ook de Stichting *Het Schoorlse Bos moet blijven* zou duizenden mensen op de been kunnen brengen om te protesteren tegen het overheidsbeleid om hun bos te vernielen. Maar verbaal geweld is niet hun stijl. Integendeel, het protest gebeurt op een uitermate beschaafde manier.

Charmeoffensief

Staatsbosbeheer voelt natuurlijk toch nattigheid na al die breed uitgemeten burgerprotesten tegen de bossloopplannen. In een poging het geschonden imago op te vijzelen verscheen de directeur dit voorjaar twee pagina's breed in de Volkskrant om te vertellen dat Staatsbosbeheer in het komende decennium 5000 ha nieuw bos gaat aanleggen. Deels omdat het nodig is om de schade door koolstof- en stikstofdepositie te verminderen en deels om de foutjes uit het recente verleden te compenseren. In een kadertje vulde minister Schouten zijn verhaal aan en vertelde ze ten overvloede hoeveel belang haar ministerie hecht aan het in stand houden en uitbreiden van het Nederlandse bos. Helaas zeiden ze geen van beiden waar dat nieuwe bos gaat komen en wat het allemaal gaat kosten. De intentie was kennelijk genoeg en de Volkskrantjournalisten, die toch bekend staan om hun kritische vragen, slikten het verhaal voor zoete koek.

En of dit nog niet genoeg is om de morrende antiboskapdemonstranten in toom te houden verscheen begin juli een andere hoger geplaatste in een bronsgroen Staatsbosbeheerjack in het NOS-journaal om nóg beter nieuws te vertellen. Hij banjerde door een jonge aanplant, aaide een eikje en vertelde met een grafstem dat Staatsbosbeheer de afgelopen winter 1,8 miljoen bomen had

geplant als opmaat voor 37.000 ha nieuw bos dat Staatsbosbeheer in het komende decennium gaat planten. In een paar maanden tijd steeg de voorgenomen oppervlakte nieuw Staatsbos dus van 5.000 naar 37.000 ha! Een opwaardering die er niet om liegt. Hij vertelde niet dat die reeds geplante 1,8 miljoen bomen dienen als herbebossing voor opstanden die door natuurlijke oorzaken verloren zijn gegaan. Onder meer als gevolg van het valse essenvlieskelkje, een sluipmoordenaar die in het afgelopen decennium in heel Europa miljoenen essen heeft uitgeroeid. En net als zijn baas in het Volkskrantverhaal vertelde hij evenmin waar het nieuwe bos gaat komen en wat het gaat kosten. Dat is maar goed ook, want het plan is volkomen onrealistisch. Als het echt om nieuw bos gaat en dus niet om herbebossing, dan moet het komen op plekken waar niet eerder bos heeft gestaan. Dat betekent dat de Staat 37.000 ha landbouwgrond moet kopen, á raison van 50.000 tot 80.000 euro per ha, afhankelijk van bodemkwaliteit en ligging. Laten we zeggen dat we gemiddeld op € 65.000 uitkomen. De bosaanleg – terreinvoorbereiding, planten en nazorg, tot de jonge boompjes in sluiting zijn – vergt nog eens € 25.000 per ha. Totaal gaat de uitvoering van het plan dus 3,3 miljard kosten: hetzelfde bedrag dat de regering na lang delibereren heeft ingezet om de KLM te redden.

Drie komma drie miljard! Kunst en bos hebben gemeen dat ze in een beschaafd land onmisbaar zijn, maar in dit land vooral niet te veel mogen kosten. Het kabinet heeft met moeite 330 miljoen ter beschikking gesteld aan beeldende kunstenaars die in tijden van corona geen kant op kunnen met hun werken. Rutte c.s. kennende hoeven we ons geen illusie te maken dat zij het tienvoudige gaan fourneren voor de aanleg van bos. We kunnen het plan van die 37.000 ha nieuw bos dus beschouwen als een schot voor de boeg. Zelfs die eerder genoemde 5.000 ha zal nog een hele toer worden. Uitgesmeerd over 10 jaar gaat het een kwart van de jaarbegroting van Staatsbosbeheer kosten. Dat is misschien haalbaar als we het plan Bleeker van stal halen waarbij het personeelsbestand met een kwart wordt teruggebracht, met een navenante daling van de overige kosten. Dat plan belandde gelukkig in de ministeriele kast met niet uitgevoerde dreigementen. Het zou om allerlei redenen, in de eerste plaats voor mijn oud-SBB-collega's, wel bijzonder zuur zijn als dit de prijs wordt voor dat 5.000 ha plan. We moeten dus zoeken naar oplossingen zonder personele en onhaalbare financiële consequenties.

Slecht voorbeeld

Aan het eind van de vorige eeuw liet de toenmalige Indonesische president Soeharto een enorm rijstproject aanleggen op Kalimantan, het Indonesische deel van Borneo, het op drie na grootste eiland ter wereld. In het hart van het eiland werd een miljoen ha oerbos platgebrand en op de vrijgekomen en door de hitte grotendeels weggebrande veengrond legden Javaanse rijstboeren gigantische droge rijstvelden aan die voldoende rijst moesten produceren om

alle 242 miljoen Indonesiërs te voeden. Dit miljarden kostende, maar uitermate slecht voorbereide prestigeproject is op een beschamende mislukking uitgelopen. Nu staan er palmolie- en rubberplantages om nog iets van de investeringen terug te halen, maar ook daarvan is het rendement door de vernielde veenbodem veel lager dan elders op Sumatra en Kalimantan.

Bij de research voor mijn laatste Indië-roman (*De Borneodeal*) stuitte ik op dit megaproject. Het deed me denken aan de vernielingen die ecologen in onze bossen hebben aangericht. De schaal is hier natuurlijk slechts een fractie vergeleken bij die op Kalimantan, maar de gedachte die er achter zit vertoont verrassende overeenkomsten. In beide gevallen gaat het om een slecht voorbereid prestigeproject waarvoor met achteloos gemak goed bos wordt opgeofferd, waarvan de uitkomst dubieus is en waarmee de lokale bevolking wordt gedupeerd. Op Kalimantan werden de Dajaks van hun bestaansmogelijkheden afgesneden. In de Schoorlse Duinen, Amerongse Berg, Lemelerberg en de Achterhoek worden de omwonenden van hun wandelbos beroofd. Vanzelfsprekend is dat oneindig minder ingrijpend dan verlies van je bestaan, maar de morele impact was, zoals nu blijkt, niet eens zoveel minder.

Een beter plan

Het Staatsbosbeheerplan om op grote schaal nieuw bos aan te leggen lijkt op het geflopte rijstproject, maar in tegenstelling tot wat er op Borneo gebeurde zal het hier niet zover komen omdat de benodigde miljarden domweg niet ter beschikking zullen komen. Niettemin: als het de staf van Staatsbosbeheer ernst is om een flinke oppervlakte nieuw bos aan te leggen dan heb ik een heel wat realistischer plan: breng het areaal Staatsbos weer op het oude niveau door alle vernielde Staatsbossen in ere te herstellen. Het is de enige fatsoenlijke oplossing om het beschadigde imago op te krikken en Staatsbosbeheer voor de kritische bosgebruiker weer de betrouwbare bosbeheerder van weleer te maken. Het is ook oneindig veel minder duur dan het gelanceerde plan. Je hoeft geen grond te kopen, want die heb je al. Het gaat de facto niet eens om nieuw bos, maar om herstel van kap- en brandvlakten bij Schoorl, gerooid bos in de Achterhoek, op de Amerongse Berg en de Lemelerberg en om de verdronken bossen in Flevoland en Drenthe. Ik heb geen exacte cijfers, maar ik denk dat al die ontboste gedeelten samen aardig in de richting van de 5000 ha komen die de directeur ons beloofde. Ook dat herstel vergt bij volledig herbebossen maximaal € 25.000 per ha, zodat de uitvoering in het ongunstigste geval per jaar twaalf en een half miljoen gaat kosten, iets meer dan 6% van de SBB-jaarbegroting. Om dat bij elkaar te harken kan de dienst crowdfunding aanvragen, extra budget zien los te weken bij het ministerie en desnoods andere herplantingsobjecten uitstellen. Het wordt schrappen, maar het herstelplan zal de naam van Staatsbosbeheer zoveel goed doen dat crowdfunding wel eens een verrassend

resultaat kan krijgen. En als de beheerders de kansen benutten die de natuur biedt op natuurlijke verjonging dan vallen de kosten veel lager uit.

Sigaar uit eigen doos

Waar blijven de bos kappende ecologen in dit plan? Nergens, en dat spijt mij en al die kritische bosgebruikers absoluut niet, integendeel. Het is alleen de vraag of de leiders van Staatsbosbeheer de guts hebben om de protesten van de boskappers te weerstaan en hen vriendelijk te verzoeken het bos te verlaten en terug te keren naar hun habitat: natuurterreinen met korte vegetaties.

Ik heb nog een onaangename verrassing voor de ecologen. Stel dat we met al die herstelde Staatsbossen niet aan de door het hoogste gezag beloofde 5000 ha komen en er bijvoorbeeld nog 1000 ha ontbreken, mét de 65 miljoen euro om ze elders aan te kopen, waar vinden we die 1000 ha dan in de Staatsbosbeheerterreinen? Het is ook voor notoire bosbouwers ondenkbaar stukken hei om te ploegen en vol te planten, laagveen- of hoogveenmoeras droog te leggen om er bos op aan te leggen of oude stuifzanden zoals het Kootwijkerzand te bebossen. Maar er is één groot natuurterrein met korte vegetatie waaraan niets unieks verloren gaat als het een andere bestemming krijgt en dat zich uitstekend leent voor bebossing: het grasland met de grote grazers in de Oostvaardersplassen. Ecologen zullen dit idee beschouwen als in drie talen vloeken in de kerk, maar als je objectief naar dat terrein kijkt dan is er kraak, smaak, nog heerlijkheid aan. Ooit hebben de ecologen ons daar een parklandschap beloofd dat zou moeten lijken op Nederland na de jongste IJstijd, maar in plaats van Neanderthalers, mammoeten, sabelandtijgers en reuzenedelherten die elkaar vanuit de bosjes beloeren zien we nu één grote, kale vlakte waarop kudde graatmagere exoten hun kostje bij elkaar scharrelen en elke struik die hoger dan twee meter durft te worden meedogenloos afvreten. In vier decennia is er geen sikkepit veranderd. Het blijft een oersaaie vlakte met vee dat hier zichtbaar niet thuis hoort. Die beesten zijn bovendien onderwerp van een verhitte strijd tussen de beheerder die ze niet wil bijvoeren in barre tijden en dierenvrienden die dat wel willen omdat de dieren anders creperen. Als Staatsbosbeheer erkent dat het parklandschap is mislukt en dat je met namaakwild de natuur niet kunt nabootsen staat niets in de weg de knoop door te hakken: beesten eruit, bomen erin. In één klap worden twee hoofdpijndossiers met protesterende burgers opgelost: de groep die het bos terug wil en de groep die protesteert tegen hongerende dieren.

Waarom is niemand eerder op dit idee gekomen? Misschien dook het wel eens als nachtmerrie in een ecologenbrein op, maar verdween het geplaagde hoofd gauw weer tussen de warme dekens. De Oostvaardersplassen bebossen! Stel je voor! Welnu, dames en heren ecologen, denk er eens over na. De watervogels blijven heus wel komen, want de meerderheid van het reservaat

blijft water of half-moeras, maar die magere beestenbende, daar moeten jullie van af. Geeft alleen gedonder en na veertig jaar monitoren en drollen tellen weten we nou toch wel dat het prehistorische parklandschap een mooie droom was, maar een illusie zal blijven. En na al dat leed dat jullie de bosliefhebbers hebben berokkend mogen jullie wel een gebaar maken en het mislukte deel van de Oostvaardersplassen prijs geven voor een hoger doel: gemengd loofbos.

Tot slot

Hoe nu verder? We kunnen de Boswet, die in 2017 is afgeschaft, weer van stal halen. Daarmee kunnen de opposanten Staatsbosbeheer dwingen de kapvlakten te bebossen. Een eis die ze desnoods via de rechter kunnen afdwingen. Het lijkt een aantrekkelijke optie, maar het wordt een mijl op zeven, want het gaat jaren en misschien wel een decennium duren voor die hernieuwde Boswet door het parlement komt. *Als* hij er al door komt, want als ik denk aan de stuitende desinteresse van de Statenleden bij de hoorzitting in januari (zie pag. 5) dan heb ik er een hard hoofd in dat die nieuwe Boswet er überhaupt zal komen.

Een veel betere optie is als de leiding van Staatsbosbeheer in conclaaf gaat om de boskap en de reacties daarop in de samenleving diepgaand te bespreken. Die reacties zijn weliswaar keurig en dus veel minder beangstigend dan die van de boeren op de stikstofemissie – maar de afkeer en minachting voor Staatsbosbeheer – dat ook *mijn* Staatsbosbeheer is – liegen er niet om. ‘Staatswoestijnbeheer’ is nog een van de minst onvriendelijke benamingen.

Was het dit allemaal waard? Is het niet beter fouten ruiterlijk te erkennen en stante pede tot herstel van het vernielde bos over te gaan? ‘Sorry mensen, we hebben dit verkeerd beoordeeld en we gaan het zo snel mogelijk herstellen.’

Als dat gebeurt en herbebossing plaats vindt op de kap- en brandvlakten in Schoorl en op de kapvlakten in staatsbossen in de Achterhoek en op de Amerongse Berg dan is er gerede kans dat Staatsbosbeheer het vertrouwen van de bevolking zal herwinnen. Minister Schouten kan ook letterlijk een duit in het zakje doen omdat bomen en bossen haar beste wapens zijn in de strijd tegen de overmaat aan stikstof. Als zij en haar ambtelijke raadgevers zich realiseren hoeveel fijnstof, stikstof, koolstof en zware metalen door bomen uit de lucht worden gefilterd, kortom wat onze bossen betekenen in die strijd tegen milieuvervuiling, dan zullen zij zich wel twee keer bedenken voor ze hun paladijnen opnieuw toestemming geven om bossen te slopen. Het domste dat de minister in haar gevecht tegen de overmaat van stikstof kan doen is haar beste wapens inleveren om er hei, moeras of woestijn van te maken: terreintypen die niet of nauwelijks bijdragen aan een beter milieu.

Het is een wonder dat de oude zwarte dennen in Schoorl nog steeds vitaal zijn, na een onafgebroken strijd tegen de elementen, maar het is nu de hoogste tijd

om de natuurlijke verjonging in te zetten. Het had allang gebeurd moeten zijn, maar het kan nog steeds. In 1965 zag ik een buitengewoon geslaagde *spontane* verjonging van Corsicaanse den in het landgoed Koningshof bij Overveen: een opstand die qua structuur het Zwitserse plenterbos benaderde en waaraan, hoogst vermoedelijk, geen hand te pas is gekomen. Dat dennenbos, een lichtend voorbeeld van wat het bos van nature vermag, bestaat helaas niet meer, ten offer gevallen aan de 'verloving' die al een poos geleden in de mode is gekomen. Maar het toont aan dat je ook met zwarte dennen ver komt met natuurlijke verjonging. Niettemin: in een bos dat op de schopstoel van de ecologen zit is de impuls alles op alles te zetten om het te behouden vechten tegen de bierkaai.

De vernielende invloed van de ecologen reikt dus verder. Het bos is ondergeschikt aan elk maf idee waar je 'natuur' op kunt plakken en dat is een beangstigende gedachte. Mijn suggestie om de graslanden in de Oostvaardersplassen te bebossen – beesten eruit, bomen erin - is vooral bedoeld als een koekje van eigen deeg: hoe voelt het als iemand de heilige graal in jouw vakgebied bedreigt en daarvoor de ijzeren consequentie aanvoert die de Indonesiërs er toe bracht hun rijstproject op Kalimantan te stoppen: project mislukt, andere bestemming. Wij kunnen iets van ze leren.

Hoe het verder moet is nu dus wel duidelijk. Als de vernielde staatsbossen op het oude land weer worden ingeplant dan is de kou daar uit de lucht, al blijft het spijtig dat het oude bos weg is. Hoe het verder moet met de verdronken bossen in Flevoland hangt er helemaal vanaf hoe welgemeend dat herwonnen inzicht van Staatsbosbeheer is in het belang van haar eigen bos. Als de bosvernietiging ook in de Flevopolder wordt teruggedraaid moet dat beginnen met het rooien van de verdronken bossen en herstel van de waterhuishouding, gevolgd door zorgvuldig inplanten. Je hebt dan weliswaar veertig jaar in de bosontwikkeling verloren, maar een nieuwe start gemaakt waarmee je het vertrouwen in je oprechtheid als bosbeheerder definitief terug kunt winnen. Bovendien kun je dat plan om 5000 ha tot zelfs 37.000 ha nieuw bos aan te leggen op maagdelijke bosgrond opbergen in zijn enig juiste bestemming: de prullenmand. Niemand zit te wachten op nieuw bos, dat een godsvermogen gaat kosten, en een gotspe is zolang het bestaande bos vogelvrij blijft voor de ecologen die geen gelegenheid voorbij zullen laten gaan om hoekjes uit de krant van J.C. Bloem te scheuren.

Bos in stand houden is meer dan een dure plicht, hoewel het met de werkelijke duurte nogal meevalt. Met 60 euro per jaar/ha kom je al een heel eind. Maar ook als het een veelvoud daarvan zou kosten dan moet het nog steeds gebeuren omdat bos onmisbaar is voor de leefbaarheid van ons dichtbevolkte land. Goed bosbeheer is een kwestie van beschaving.

© Jacob Vis
Kampen, augustus 2020

Grijze auteur op grijze kapvlakte. De zwarte dennen verderop moeten ook nog verdwijnen.